

שני חן

יציאת שבת
5.18

כניסת שבת
4.18

יוצא לאור לעילוי נשמת הקדושים

מיכאל יצחק מליק ואברהם פלדמן הי"ד

פרשת תולדות, כסלו תשע"ג שנה שלשים וארבע, גליון מס' 6

גליון זה יוצא לאור בחסות עיריית רחובות, האגף למוסדות העירייה, המחלקה לתרבות תורנית

אברהם

"וַיַּחַפֵּר בְּאֵר אַחֲרֵיתוֹ" (כו, כב)

עד כה פגשנו את יצחק אבינו, כמושא העקידה וכבעלה של רבקה. השבוע, יצחק - האב אשר אליו מיוחסת ספירת ה"גבורה", סוף סוף מיוצג כדמות עצמאית. בגלל שיצחק מייצג את ספירת ה"גבורה", היינו מצפים, שסיפורו יהיה סיפור של התלהבות ורוסן בפני האויב. סיפורו של יצחק מתחיל עם ירידתו לגרר - עקב הרעב - כמו אביו, שם מתחוללת הדרמה המופרת של "אחתי היא" עם אבימלך (כו, ז). כאשר אבימלך מגלה את האמת, יצחק מגורש מגרר. הוא מגלה מחדש את בארות אביו ואף מוסיף כמה בארות משלו. מפתיע, שכל אחד מסיפורים אלה כבר התרחש אצל אברהם. יצחק פשוט הלך בדרכו של אביו. נשאלת השאלה: הרי הוא אחד מן האבות, הוא אמור להיות מנהיג ואף מנהיג אינו פועל בדיוק כקודמו! ועוד, איך אפשר לייחס מידה של "גבורה" לאדם שהוא בסך הכל ממשיך הדרך?!

ראשית, עלינו להבין את תפקידו של יצחק, כבנו של אברהם. הוא אינו פועל רק בשמירה על המשכיות של מורשת אברהם, אלא הוא מגלם בעצמו, בגופו ממש, את ברית העולם שהובטחה על ידי ה' לאברהם.

על מנת להגיע למעמד זה, מוטלת על יצחק אחריות גדולה:

א. להמשיך לקיים את רצון ה', כמו שעשה אביו. לכן, הוא משחזר הרבה מאותם מעשים שעשה אביו.

ב. במעשיו של יצחק יש יותר מאשר העתקת חיי אביו בלבד, כמו שכתוב: "וַיַּחַפֵּר בְּאֵר אַחֲרֵיתוֹ" - יצחק בנה קומה נוספת.

הוא ביסס שורה של אידיאלים, שהכרחיים על מנת לבנות אומה וניתן לראותם בחפירת הבארות:

א. אומה צריכה היסטוריה חזקה ומשימה מוגדרת מראש.

ב. אומה צריכה להתקדם. יצחק לא הסתפק בחשיפת בארות אביו, אלא המשיך וחפר בארות משל עצמו.

ג. אומה צריכה לגלות נחישות בעת מצוקה. כשהפלישתים נלחמו על הבארות הראשונות של יצחק, הוא לא נכנע עד שהצליח לחפור באר שעליה לא היו מריבות.

ד. אסור לאומה להפסיק להשיג ולבנות. כאשר משיגים מטרה אחת, צריך מיד לשאוף למטרות חדשות. גם לאחר שיצחק הצליח לחפור באר שלא רבו עליה, הוא חפר באר נוספת.

למרות שזהו סיפור סימלי, הוא מראה את "גבורתו" האמתית של יצחק. יצחק לא רק המשיך את דרך אביו - אברהם, אלא היה מנהיג כשלעצמו. המוכנות שלו לא להיכנע ותמיד לשאוף ליותר ממה שיש, זהו האידיאל שהנחיל לאומת בני ישראל. אברהם הראה לנו את החשיבות הלאומית והמנהיגות. בא יצחק ומראה לנו את הכלים הנחוצים, כדי להצליח בישומם. יהי רצון, שבימי חירות אלה, יבחר מנהיג לעם ישראל שתהיה לו ממידת האבות, להנהיגנו ולפרוץ קדימה, לקידום עם ישראל ליעדים הנכונים, והקביה יסייענו על מעשה רצונו, אמן.

יוסי יקנה

נתקבלה תרומה מאת ר' נפתלי זיסמן נ"י

לע"י אביו, ר' שבתאי ב"ר נפתלי זיסמן ז"ל, נלב"ע א' בכסלו תשנ"ו

ולע"י טובה יונה רוזנקרנץ ע"ה בת ר' הרמן צבי ז"ל, נלב"ע ג' בכסלו תשס"ח

כמו כן, נתקבלה תרומה מאת משפחת הירש שיחיו

לע"י ר' בנימין ב"ר ישראל ז"ל, נלב"ע ו' בכסלו תשס"ט

נתקבלה אף תרומה מאת משפחת קופלוביץ תחי'

לע"י ר' יהודה הכהן ב"ר חנא מרדכי קופלוביץ ז"ל, נלב"ע ז' בכסלו תשס"ה

תנצב"ה

לוח מודעות / עורך: נפתלי יערי

בית המדרש של שם

לשאלתה של רבקה - אשת יצחק, על התרוצצות הבנים בקרבה, כאשר היא עוברת על בית מדרש ולהבדיל בית עבודה זרה:

הנני להודיעך, כי שני גויים בבטנך העתידים להיות תמיד במאבק ביניהם, כאשר האחד עולה - השני יורד.

בעתיד, יצאו מהם אנטונינוס ורבי, שלא יפסקו מעל שלחנם לא צנון ולא חזרת, כל השנה כולה.

לשכת המעשרות - אגף השומה

הנישום: יצחק בן אברהם
הכתובת: נחל גרר, ארץ פלישתים

פירוט השומה

הכמות שנזרעה: לא ידועה.

סוג הקרקע הזרועה:

ארץ שבעת העמים, פחותה מארץ ישראל.

תקופת הזריעה:

שנות רעבון, שהארץ נותנת יבול מצומצם.

יבול משוער:

לפי המקובל בארצות קשות ובשנים קשות.

יבול בפועל: פי מאה מהמשוער.

דָּרַשׁ דָּרַשׁ מהמדרש לפרשת תולדות

בראשית רבה, פרשת תולדות, פרשה סד, ח - "וַיַּשֶּׁב יִצְחָק וַיַּחְפֹּר" וגו' (כו, יח), כמה בארות חפר אביו יצחק בבאר שבע? רבי יהודה אמר ארבע, כנגד כן נעשו בניו ארבעה דגלים במדבר. ורבנן אַמְרֵי חַמֶּשׁ, כנגד חמשה ספרי תורה. "ויקרא שם הבאר עֶשְׂקָי" (שם, פסוק כ) - כנגד ספר בראשית, שבו נתעסק הקדוש ברוך הוא וברא את העולם. "ויקרא שמה שֶׁטְנָה" (שם, פסוק כא) כנגד ספר "ואלה שמות", על שם (שמות א, יד) "וַיַּמְקְרוּ אֶת חַיִּיהֶם בְּעַבְדָּה קֶשֶׁה". "וימצאו שם באר מים חיים" (כו, יט) - כנגד ספר ניקרא, שהוא מלא הלכות רבות. "ויקרא אותה שבעה" (שם, פסוק לג) - כנגד ספר "וידבר", שהוא משלים שבעה ספרי תורה. "וְהָלֵא חַמְשֵׁה הָיוּ אֵלָּא, בֵּן קֶפְרָא עֲבִיד "וידבר" - תִּלְתָּא סְפָרִים, מִן "וידבר" עד "ויהי בנסוע הארון" (במדבר י, לה) - ספר בפני עצמו, מן "ויהי בנסוע" וְדַבְרֵיהִי סֵפֶר בְּפָנֵי עַצְמוֹ, וּמִן סוּפְיָה דְפִסְקָא ועד סוּפְיָה דְסִפְרָא סֵפֶר בְּפָנֵי עַצְמוֹ. "ויקרא שמה רחובות" (כו, כב) - כנגד משנה תורה, על שם "כי ירחיב" (דברים יב, כ), כי עתה הרחיב ה' לנו ופָּרְיָנוּ בָּאָרֶץ" (כו, כב).

לקוראינו: מאמרים המופיעים ללא ציון שם הכותב, נכתבו על ידי חברי המערכת

בסיוע כולל "יד ברודמן" רחובות

חברי המערכת: הרב אברהם פוס, משה רוט, נפתלי יערי, יהודה מליק

העריכה בסיוע אברכי כולל "יד ברודמן" ללימודי הוראה ודיינות, בית שפירא, רחובות

טלפון: 08-9412048

אתרנו באינטרנט: www.pirsuma.com/siach

הדפסה: דפוס ש.ה.ר. רחובות טל. 08-9475106

האבות קיימו את התורה כולה?

תלוי את מי שואלים. על פי רש"י בשם חז"ל, התשובה היא חיובית, שעל הפסוק: "עקב אשר שמע אברהם בקולי, וישמר משמרת, מצותי, חקותי ותורתי" (כו, ה), מפרט רש"י בדיוק מה שמר אברהם אבינו ואפילו על התורה שבעל פה. **הרמב"ן** (שם) מביא את רש"י ואף מוסיף עליו ראיות לשיטתו. אבל, הוא גם מקשה על גישה זו ממעשי אבותינו, כגון: "איך הקים עקב מצבה (להלן כח, יח) ונשא שתי אחיות... ועמרם נשא דודתו (שמות ו, כ), ומשה רבינו הקים שתיים עשרה מצבה (שם כד, ד)?" ועוד. על כך הוא מנסה לתרץ, שכוונת הפסוק היא, על שבע מצוות בני נח, אותן שמרו האבות "אפילו דקדוקין וחומרות במצוות שלהן" (רמב"ן, שם). בהמשך דבריו, מנסה הרמב"ן להסביר את חז"ל כך: "שלמד אברהם אבינו התורה כולה ברוח הקודש... ושמר אותה כולה כמו שאינו מצווה ועושה, ושמירתו אותה היה (היתה) **בארץ בלבד**". על פי זה, הוא מנסה לתרץ את הקושיות הנ"ל. לכן "יעקב **בחז"ל** נשא האחיות, וכן עמרם, כי המצוות - משפט אלוקי הארץ הן, אף על פי שהוזהרו בחובת הגוף בכל מקום" (כלומר, אפילו מצוות הנחת תפילין, למשל, היא מלכתחילה חובה רק בארץ ישראל).

אבל, ממשיך הרמב"ן ואומר: "ועל דרך הפשט נאמר, שיהא **משמרת**" - אמונת האלוקות, שהאמין בשם המיוחד, ושמר משמרת זו בלבד... **מצותי** - ככל אשר ציווהו, ב"ל-לך ועולת בנו, וגרישת (גירוש) האמה ואת בנה. **חקותי** - ללכת בדרכי ה' (וזה מתבטא ב-)להיות חנון ורחום, ועושה צדקה ומשפט, ולצוות את בניו ואת ביתו בהם. **ותורתי** - המילה בעצמו ובניו ועבדיו,

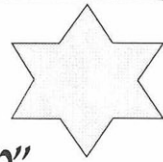

ומצוות בני נח כולן, שהן תורה להם" (וגם לאבות). אם כן, על פי הפשט, אברהם לא שמר שבת ובוודאי לא אכל מצות בפסח וכו'. גם **הרשב"ם** - נכדו של רש"י - הידוע כפשוטו וקדם לרמב"ן, מסביר כך את הפסוק: "אשר שמע אברהם בקולי - על העקידה, דכתיב (כב, יח): 'אשר שמעת בקולי'. וישמר משמרת - כגון: מילה, דכתיב בה: 'ואתה את בריתי תשמר' (וי, ט). 'מצותי' - כגון: מצוות שמונה ימים, דכתיב: 'כאשר צָוָה אֱלֹהִים' (כא, ד). 'חקותי' ותורתי - לפי עיקר פשוטו, מצוות השכליות, כגון: גזל ועריות, וחיימו, ודינין, הכנסת אורחים. כולם היו נוהגין קודם מתן תורה. אלא, שנתחדש ונתפרש לישראל, וכתרו ברית לקיומיו". גם **הספרות** מפרש בשיטה דומה, וכן ה"אבן עזרא" וה"חוקנים".

ואולי ניתן לגשר בין שתי הגישות ולומר, שמשה רבינו - כשכתב את ספר בראשית - ניסח כך את הדברים (או כך הכתיב לו הקב"ה). ומדוע כך? כי הרי הדברים נאמרים לבני ישראל אחרי מתן תורה ונאמרים לנו לדורות. רצה משה לעודד אותם/אותנו לקיים את כל סוגי המצוות. לכן, נתן לנו תחושה, שהנה גם האבות שמרו הכל ולכן זה מחייב גם אותנו, כי בקיום כל התורות, נזכה לקיום ההבטחות הטובות לאבות.

מנחם אדלשטיין

מתעוררתם?

"מלבד הרעב הראשון"

בתחילת פרשתנו, מסופר על הרעב שבעברו הלך יצחק אבינו לגרר - עירו של אבימלך מלך פלשתים. כאשר התורה מתארת את הרעב הזה, היא אומרת: "ויהי רעב בארץ, מלבד הרעב הראשון אשר היה בימי אברהם" (כו, א). מפרשים רבים שאלו את עצמם: מדוע צריכה התורה להזכיר כאן את הרעב שהיה בימי אברהם? וכי היינו טועים לחשוב, שעדיין מדובר ברעב מימי אברהם? גם הרמב"ן (שם) שת לבו לקושי הזה, ואמר: "אולי לא היה רעב בעולם עד ימי אברהם (פרקי דרבי אליעזר, כו), ועל כן יקנה הכתוב ממנו, כי מה צורך להזכיר זה!!". הרעב הראשון בעולם, לפי אפשרות זו, היה הרעב בימי אברהם אבינו, וכנראה שהשני היה זה שמתואר אצלנו - בימי יצחק.

אם נקבל את האפשרות הזאת, יהיה עלינו לתת את הדעת על השאלה: כיצד קרה שדווקא בימי אברהם ויצחק פקדו את הארץ המובטחת תקופת רעב כל כך קשות! לכאורה, היינו מצפים, שיקרה בדיוק ההיפך!

על פי היפרקי דרבי אליעזר שעליו ביסס הרמב"ן את דבריו, הסיבה שהקב"ה הביא רעב דווקא בימי אברהם, הייתה כדי לסתור. אמנם, הרש"י הישן צעד בכיוון אחר והציע תשובה שונה, ומתשובתו אפשר ללמוד גם עיקרון כולל יותר.

מיום שהובטחה הארץ לאברהם אבינו, מיום שהתורה שמה את ארץ ישראל "על השולחן" והתחילה לדבר עליה, אומר הרש"י הישן, אנו הולכים ומגלים כי הארץ "קשה ורזה מטבעה, נתונה לפורענות ונצרות", ומבינים, שאם נסמוך בה רק על עבודת האדם וחסדי הטבע - זה לא ילך.

נוסף ועוד, זה באמת לא הלך. די בתיאור של מארק טוויין את ביקורו בארץ הקודש, כדי לעמוד על כך שהארץ אכן "קשה ורזה מטבעה", וקשה "להפריח את השממה" בארץ הקודש. לכן, כדי שהארץ תתן את פירותיה בעין יפה, יש צורך ב"משנתנה" נוסף, והוא - עם שיחיה בה על פי דרך ה', דרך התורה והמצוות. כדי להצליח "להלץ" את ארץ כנען מתקופות הרעב הקשות, יש צורך שזרעו של אברהם יירש אותה.

דווקא העובדה, שאולי במבט ראשון נראית לא אידיאלית - שארץ ישראל בדרך כלל מאכזבת את אלו שמנסים להצמיח אותה, יש בה כדי ללמד אותנו, שכשמתקיים בה "נימצא בשנה ההיא מאה שערים" (כו, יב), זה מפני ש"ניזרע יצחק" - "בארץ ההיא" (שם). דווקא התיאור הלא-מחמיא של מארק טוויין את ארץ הקודש, מעמיד אותנו על הפלא שביאותם הרי ישראל ענפכם תתנו ופרקים תשאור" (יחזקאל לו, ח), אך ורק "לעמי ישראל, כי קרבו לבוא" (שם).

התורה ציוותה לקיים מעמד ברכה וקללה בהר גריזים ובהר עיבל, ואת המזבח ציוותה לבנות דווקא בהר השומם - הר עיבל, ולא בהר גריזים הפורח. הסיבה לכך - אומר הרש"י הישן - היא, כדי להעמידנו על הנקודה "שבאל כל הנחות מוקדמות, תהפוך התורה את עיבל לגריזים".

איתי וייס

פינת ההלכה

מלאכת בורר בשבת (י)

הפעם נעסוק בנושא: **שטיפת פירות תחת הברז**.

במסכת שבת (קמ, א) מובאת משנה: "ואין שולין את הכרשינין" - "כרשינין" הם מין זרע המשמש למאכל בהמה. המשנה מלמדת, שאם הכרשינין נמצאים בתוך כלי - אסור להציף אותם במים כדי שהפסולת תצוף למעלה, כיוון שבכך מפריד בין האוכל לפסולת ואסור משום מלאכת בורר, וכך פסק ה"שולחן ערוך" (שיט, ח).

ה"משנה ברורה" (שם, סקכ"ט) כתב, שכן אסור ליתן מים על תפוח אדמה כדי להסיר את האבק שעליהם.

לכאורה, יש ללמוד מדבריו, שפירות שדובק עליהם לכלוך - אסור לשוטפם בברז, שדומה לאיסור שריית הכרשינין.

וכן הביא ה"איל משולש" (פט"ו, ג) שבספר "אמרי יוסף" אסר בשם ה"חזון איש".

אמנם, רבי משה פיינשטיין (אורח חיים ח"א, סימן קכה) כתב להתיר זאת, משום ששטיפת פרי בברז מלכלוך שעליו - אף

על פי שנוטל פסולת מאוכל - חשיב כהיתר של הסרת הקליפה שעל הפרי (הארנו בהיתר זה בפעמים הקודמות), שכיוון שאי אפשר לאכול את הפרי ללא הסרת הקליפה - חשיב כדרך אכילה ולא כביריה, כאשר עושה זאת לאלתר, וגם לגבי שטיפת הפירות תחת הברז אפשר לומר כן, שמאחר שאי אפשר לאכול את המאכל אלא בהעברת הפסולת המעורבת בו על ידי זרם מים, יש להתיר כשעושה כן לאלתר.

אך ה"איל משולש" דחה דבריו, משום שאין זה דומה להיתר קליפת פירות, שדווקא קליפות וגרעינים שהן חלק מהפרי ודרך אכילה תמידי הוא כך, לכן נחשבת הסרתם לדרך אכילה. מה שאין כך פסולת מבחוץ, אף על פי שדבוקה לפרי, הרי זה ככל פסולת (והוסיף שם עוד חילוקים).

ה"איל משולש" (שם, הערה י) הביא בשם רבי יוסף שלום אלישיב, שלכתחילה ראוי לרוץ פירות מערב שבת. מכל מקום, אם לא הדיחם - מותר להדיחם על ידי זרם הברז. וה"ש"מירת שבת כהלכתה" (פ"ג, כא) פסק, שמותר להסיר את הלכלוך בשבת.

ה"איל משולש" (הערה יא) העיר, שלפי המתירים, כשנותן תחת הברז - מותר אפילו לשפשף הלכלוך בידו.

אמנם, כתבו הפוסקים, שאם אין על הפרי לכלוך הניכר לעין ורוחץ את הפרי רק להיגיינה, כולם מודים שמותר לרוחץ, שהרי זה כמים צלולים שמותר לסגנם.

הרב אריה ויזל

"וישב יצחק ויחפר את בארות המים" (כו, יח)

"ויכל הבארות אשר חפרו עבדי אביו בימי אברהם אביו, סתמום פלשתים וימלאום עפר" (שם, פסוק טו). מעשיהם של הפלשתים תמוהים מאד: בדרך כלל, אנשים מחפשים מקורות מים, המהווים בסיס ויסוד לכל מקום מגורי בני אדם, כאן הפלשתים מקבלים בארות מים מן המוכן והם סותמים אותם! מה ההגיון: הפרשנים מסבירים את המעשה בדרכים שונות. רש"י (שם) מסביר, "מפני שאמרו: תקלה הם לנו, מפני הגיסות הבאות עלינו". כלומר, יש למעשה סיבה מעשית, כיוון שהבארות עשויים לשמש את האויבים, לכן כדאי לסתום אותם. הרמב"ן (שם, פסוק יז) מקשה על רש"י ואומר: "יזוה איננו כן, כי היאך יתנו לו הם רשות והם אמרו ויתקלה הם לנו מפני הגיסות?"! שאלה נוספת העולה מתוך תשובת הרמב"ן להלן היא, מדוע לא סתמו הפלשתים את הבארות, עוד בחיי אברהם?

קו מחשבה שונה לחלוטין, מציע בעל "תולדות יצחק" ואלה דבריו: "ויכל הבארות אשר חפרו" - הם הגרים שגייר אברהם, סתמום פלשתים - שהזרו לאמונה רעה, וישב יצחק ויחפר" - שהזרו לגיירם וקרא להם שמות יהודים, אותם השמות עצמם שקרא להם אביו כשגייירם, וזהו שאמר ויקרא להם שמות" (שם, פסוקים טו-יח) וגומר. יוצא אפוא, שהבארות - הם סמלים, כאשר הכוונה האמיתית היא לאנשים שגייירו על ידי אברהם וחזרו לסורם.

חצוץ לצער

ניתן להשיג גם על תפיסה זו, בשאלה: מדוע נאמר ש"סתמום פלשתים", כלומר, הבארות / האנשים חזרו לסורם, לא בגלל עצמם אלא בגלל הפלשתים. אם אכן כך, מה בא הסיפור ללמדנו?

אלא, שאצל האבות זהו קו מנחה. בפרשת ויירא קראנו, על דרישתה של שרה (כא, י): "גרש האמה הזאת ואת בנה, כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני, עם יצחק" ותגובתו של אברהם (שם, פסוק יא): "ינירע הדבר מאד בעיני אברהם, על אודת בני". אף אצל יצחק, מוצאים אנו בפרשתנו (כה, ח): "ויקאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו, ורבקה אהבת את יעקב". אומר המדרש (מדרש אגדה, כה, ד"ה "כי ציד"). "יהיה שואל לאביו: היאך מעשרין את המלח ואת התבן? והיה יצחק אהבו, סבור בו, שהוא מחמיר במצות, והוא לא היה שואל אלא לרמות את אביו". וכי לא ראה יצחק את מעשי עשו, וכי לא ראה אברהם בדיוק כמו שרה, את מעשי ישמעאל? אלא, סבורים היו שניהם כאב פבנו, עדיף שיהיו אלה בצל קונותי ואל יצאו לתרבות רעה.

כיוצא בזה אומר יצחק: אלה שגייירם אבי, משפטר אבי מן העולם - לא היה להם מדרך ומנהיג, אקח אני אותם תחת כנפי ואשפיע עליהם בדרכי.

נפתלי יערי

